

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 20 (1975), No. 2, 110--116

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138550>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1975

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

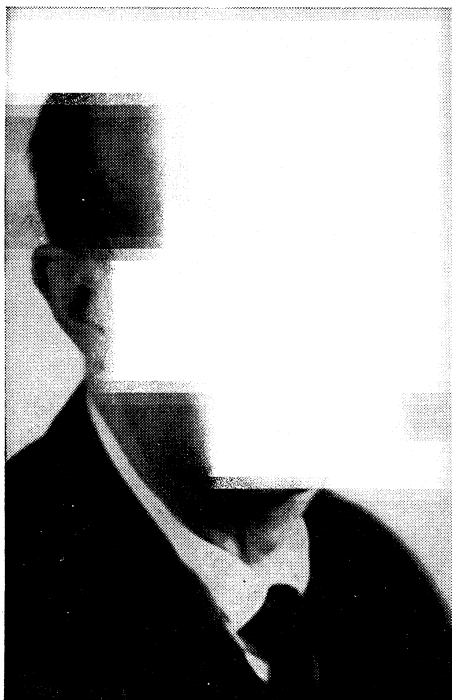

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea & zprávy

SEDMDESÁT LET PROFESORA PETRŽÍLKY

Dne 20. března 1975 se dožil v plné svěžesti duševní i fyzické sedmdesáti let přední československý fyzik, učitel několika generací čs. fyziků, prof. RNDr. Václav Petržílka, Dr. Sc., člen korespondent ČSAV.

Veškerou svou energii, svůj nevyčerpatelný elán zasvětil prof. Petržílka rozvoji čs. fyziky. Známe ho a vážíme si ho nejen jako významného vědeckého pracovníka, ale také jako vynikajícího pedagoga a učitele, neúnavného organizátora,

nadšeného popularizátora fyziky a především jako velmi skromného, poctivého člověka a pracovníka.

Po skončení studia matematiky a fyziky na přírodovědecké fakultě Karlovy university v Praze v roce 1930 se stal asistentem profesora Žáčka ve Fyzikálním ústavu KU. V té době se věnoval studiu kmitavých vysokofrekvenčních obvodů a později se zaměřil na studium piezoeletrického jevu a jeho technické aplikace. O této problematice napsal řadu prací, z nichž některé jsou v odborné literatuře citovány dodnes.

Důležitou etapou v životě prof. Petržílky, která na mnoho let ovlivnila jeho fyzikální zájmy, se stal pobyt v Cavendish Laboratory na univerzitě v Cambridge, vedené prof. Rutherfordem. Zde se prof. Petržílka podílel na pionýrských výzkumech v oboru jaderné fyziky nízkých energií.

Po návratu do Prahy v roce 1938 počal studovat kosmické záření metodou jaderných emulzí, které ozařoval na Skalnátém plese. Tuto problematiku rozvíjel se svými žáky i po válce a vytvořil tak základy pro rozvoj fyziky vysokých energií a elementárních částic v ČSSR.

Po válce se vrátil znovu na Univerzitu Karlovu a kromě prací v jaderné fyzice pokračoval ve studiu vlastností piezoelektrických látek. Z jeho iniciativy a pod jeho přímým vedením bylo v období 1952–1953 na Univerzitě Karlově započato se studiem feroelektrických vlastností pevných látek. Žáci prof. Petržílky potom rozvíjeli tuto problematiku v ústavech právě vzniklé Československé akademie věd.

Hlavní zájem prof. Petržílky se však v tomto období stále více soustřeďoval do oblasti jaderné fyziky. Jako vysokoškolský učitel ovlivňoval rozvoj tohoto odvětví fyziky v ČSSR tím, že zadával řadu diplomových prací (např. o Van de Graafově urychlovači, Wilsonově mlžné komoře). První kaskádní generátor, který je ještě nyní v provozu v laboratoři Ústavu jaderné fyziky ČSAV v Hostivaři, byl budován z iniciativy prof. Petržílky.

V letech 1952–53 stál u zrodu fakulty technické a jaderné fyziky UK a dlouhou dobu byl jejím děkanem.

Po vzniku Spojeného ústavu jaderných výzkumů v Dubně v r. 1956 prof. Petržílka usiloval o nejtěsnější kontakty čs. pracovišť s tímto mezinárodním ústavem socialistických států. Proto práci svých spolupracovníků na FTJF UK

i ve Fyzikálním ústavu ČSAV orientoval na spolupráci se Spojeným ústavem.

V létech 1959–1962 pracoval jako starší vědecký pracovník v laboratoři vysokých energií, kde se věnoval studiu nepružných srážek záporných pionů s nukleony v jaderných emulzích a v propanové bublinové komoře. Část těchto prací byla dokončena až po návratu prof. Petržílky do ČSSR.

Od problémů fyziky vysokých energií znovu přešel k nové zajímavé fyzikální problematice, difrakci neutronů na piezoelektrických monokrystalech, kde mohl dobře uplatnit jak svoje hluboké znalosti v oblasti piezoelektriny a jaderné fyziky nízkých energií, tak také svůj elán a organizační schopnosti.

Se skupinou mladých fyziků v Ústavu jaderné fyziky ČSAV v Řeži se věnuje studiu mnohonásobného vzrůstu intenzity pomalých neutronů, odražených od kmitajících magnetostrikčních nebo piezoelektrických vzorků. Za tyto práce mu byla v roce 1972 udělena státní cena Klementa Gottwalda.

[Vedle aktivní vědecké práce se prof. Petržílka věnoval také pedagogické činnosti. Ještě před válkou přednášel na Karlově vybrané partie z experimentální fyziky, především z akustiky, elektřiny a optiky. V těchto přednáškách pokračoval i po válce a rozšířil je o výuku jaderné fyziky. Jako vysokoškolský učitel věnoval mnoho pozornosti otázkám metodickým, po mnoho let vedl praktika studentů a sepsal řadu učebnic a vysokoškolských učebních textů. Při této vyčerpávající činnosti nacházel také čas k sepsování článků referativních a popularizačních.

K jeho pětadesátinám mu byl udělen Řád práce jako výraz ocenění jeho zásluh o rozvoj čs. fyziky.

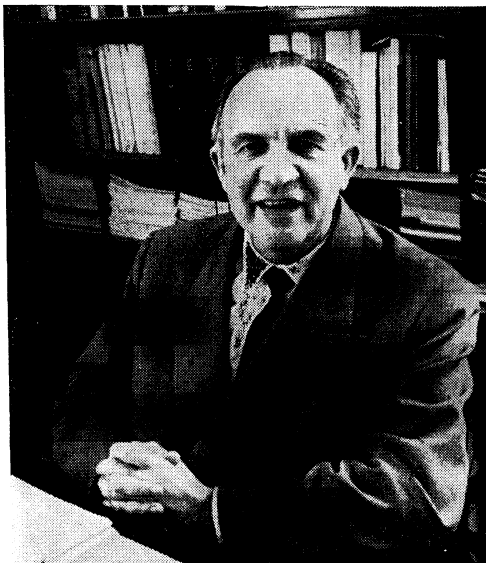
Každou práci prof. Petržílka vykonával s opravdovým zaujetím a odpovědností. Od svých spolupracovníků požadoval totéž, především pak poctivost, přesnost a důslednost v práci, dovedení každého byt' sebemenšího úkolu do konce. Svým spolupracovníkům byl nejenom přísným a náročným vedoucím, ale také opravdovým pomocníkem a rádcem.

U příležitosti jeho sedmdesátých narozenin mu všichni upřímně přejeme pevně zdraví a mnoho dalších let jeho čínorodého života.

Josef Sedlák

K SEDMDESÁTINÁM PROFESORA VLADIMÍRA GUTHA

Kdo může sledovat obětavého a vždy laskavého našeho významného astronoma Vladimíra Gutha doslova poletujícího ve službách čs. i světové astronomie od Kavkazu až po Kubu a Ameriku (zúčastnil se 50 zahraničních konferencí), neuvěří, že 3. 2. 1975 se dožívá 70 let.

Syn vrchlabského lékaře, záhy však v Praze, maturoval v Podskalí r. 1922. Už od 12 let se soustředil jeho zájem hlavně na astronomii a jeho dvoupalcový Merzův dalekohled byl prvním teleskopem, který mu přiblížil krásy nočního nebe. Vstoupil na přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy a věnoval se specializaci astronomie-meteorologie. Studia ukončil doktorátem přírodních věd v r. 1929, současně byl vědeckou pomocnou silou na Českém vysokém učení technickém u prof. Jindřicha Svobody a tato spolupráce jistě ovlivnila jeho zaměření na meteorickou astronomii. Od r. 1929 do r. 1951 pracoval (z toho prvá tři léta bezplatně) na Státní hvězdárně v Praze a její observatoři v Ondřejově. Trvale vzpomíná na prvního ředitele tohoto ústavu prof. Františka Nušla jako na vzácného ušlechtilého člověka a vynikajícího vědce, který neváhal věnovat svůj čas, aby pomohl všem, zejména mladým adeptům astronomie.

Na ondřejovské hvězdárně zastihlo Gutha r. 1942 i bezohledné obsazení tohoto ústavu nacisty, jimiž byl přinucen pokračovat v práci na této hvězdárně až do květnových dnů 1945, kdy statečně se zdarem usiloval o to, aby tato instituce nebyla zničena ustupujícími nacistickými oddíly.

V r. 1949 se habilitoval na brněnské univerzitě v oboru astronomie a po reorganizaci vědeckých ústavů v ČSSR byl jmenován ředitelem Astronomické observatoře na Skalnatém Plese (1951 až 1956). Od června 1955 podařilo se mi získat Vladimíra Gutha zpět do Ondřejovské observatoře, rok před tím začleněné do nově vytvořeného Astronomického ústavu ČSAV. V Ondřejově byl pověřen vedením kolektivu mladých nadaných pracovníků zejména v oddělení výzkumu meziplanetární hmoty, které pod jeho řízením dosáhlo vědeckých úspěchů mezinárodní úrovně. Vedoucím ondřejovské observatoře zůstává dodnes.

Jeho hlavním vědeckým oborem je meteorická astronomie (nové metody pozorování, metody redukci pozorování, výpočtu drah meteorů, rušivého působení planet, vztah meteorů ke kometám), dále kometární astronomie (výpočet drah komet a jejich stability), nebeská mechanika (dráhy umělých družic Země), astrometrie (měření času, zákryty), sluneční fyzika (zatmění 1936 a 1954 v SSSR) a vysoká atmosféra. Výsledky svých vědeckých prací publikoval doma i v zahraničních časopisech; celkem obsahují na 40 vědeckých pojednání, 25 kratších sdělení a více než 100 populárně vědeckých pojednání. Je spoluautorem dvoudílné *Astronomie, Astronomického praktika* a přes 30 let spolupracovníkem na *Hvězdářské ročence*, kde také založil oddíl o pokrocích astronomie.

Jeho pracovní zásluhy došly uznání udělením řady poct a hodností: Funkce prezidenta komise pro meteory (1952–56) Mezinárodní astronomické unie (členem je od r. 1935), řádné členství Mezinárodní astronautické akademie při Mezinárodní astronautické federaci. Dosáhl hodnosti doktora fyzikálně matematických věd, hodnosti člena korespondenta SAV a ČSAV a stal se profesorem pro obor astronomie na UK. Dostal Nušlovu cenu za *Gnomonický atlas*, bronzovou plaketu ČSAV „Za zásluhy o vědu a lidstvo“, zlatou oborovou plaketu fyzikálních věd ČSAV, zlatou oborovou plaketu Dionýza Štúra SAV, čestné uznání Astrosovětu a řadu dalších

vyznamenání. K sedmdesátým narozeninám mu byl udělen Řád práce.

Své organizační a pedagogické schopnosti uplatnil dále jako člen čs. komise Geofyzikálního roku a Roku geofyzikální spolupráce, kdy řídil pozorování umělých družic Země spolu s příslušnou komisí mnohostranné spolupráce akademií ZST. Tato komise přešla do nové organizace pro mírové využití kosmického prostoru Interkosmos, v níž je místopředsedou československé komise a předsedou pracovní skupiny kosmická fyzika. Vedle vysokoškolských přednášek na universitě v Bratislavě a v Praze vyškolil řadu aspirantů a pracuje v komisi pro kandidátské hodnosti. Je předsedou komise pro udělování hodností doktorských a členem vědeckých kolegií ČSAV i SAV astronomie, geofyziky a meteorologie. Čtyři roky byl předsedou vědeckého kolegia AGGM při ČSAV. Je členem v československých národních komitétách astronomickém a COSPARu, jakož i Čs. astronautické komise ČSAV (předsednictvo). Účastníci mimořádného sjezdu Československé astronomické společnosti při ČSAV k padesátiletému trvání Čs. společnosti dne 9. 12. 1968 vzpomínají krásného slavnostního projevu Vladimíra Gutha. Podal v něm výstižně a zasvěceně vývoj astronomie u nás od obrozeneckého období po dnešní dobu a vyzdvihl význam Čs. astronomické společnosti při ČSAV i jejich předchůdců a zakladatelů. Skromně v něm zamlčel svůj veliký podíl na jejím rozvoji a zaměření. Byl totiž členem společnosti od r. 1919, tedy 2 léta po jejím vzniku, zasloužil se o organizaci její práce v oboru sledování Slunce a meteorů, pomáhal založit Lidovou hvězdárnu v Praze na Petříně, byl dlouholetým členem výboru a v poslední době místopředsedou Společnosti. Sjezd uznal jeho záslužnou práci volbou za čestného člena ČAS.

Ač se jeho zájem přirozeně soustředil na astronomii, zajímal se i o techniku, zejména dopravní, o hudbu (hrával housle a violu) a k dobré jeho tělesné kondici přispělo pěstování řady sportů, plavání, veslování, táboření, tenis, lyžování i motorismus.

Jestliže vykonal tak veliké dílo — a věřím, že v něm bude pokračovat — a jestliže úspěšně zvládl různé „nespravedlnosti“ (jak říkával prof. Nušl), nesmíme zapomenout životní oporu, kterou nachází ve své vzácné choti, paní Jarmile, rozené Nachtikalové. Pomáhá mu

i při přípravě publikací. Jeho spolupracovníci, četní přátelé, my všichni přejeme mu od srdce pevné zdraví a mnoho zdaru ve všem podnikání.

Bohumil Šternberk

Z ČINNOSTI SPOLEČNOSTI FYZIKŮ V BULHARSKU

Společnost fyziků v Bulharsku byla založena v říjnu r. 1971 rozdělením bývalé fyzikálně matematické společnosti na dvě samostatné společnosti pro matematiku a pro fyziku. Rozdělení bylo provedeno proto, že počet odborníků ve fyzice a v matematice v Bulharsku vzrůstá a jejich úloha v rozvoji vědy a výroby je stále významnější. Matematikové a fyzikové se mohou takto aktivněji podílet na společensky prospěšné práci. Přátelské vztahy mezi oběma společnostmi umožňují, aby se některé akce konaly i nadále společně.

Ústřední vedení, zvolené na ustavující konferenci Společnosti, v čele s předsedou akademikem CH. JA. CHRISTOVEM řídí činnost Společnosti podle předem vypracovaného ročního plánu. Společnost má své pobočky ve všech krajských městech a sekce v některých menších městech. Členy Společnosti jsou dnes téměř všichni odborní pracovníci s vysokoškolským vzděláním ve fyzice a část učitelů fyziky na všeobecně vzdělávacích školách druhého stupně.

Roční pracovní plán zasílá vedení Společnosti krajským pobočkám a sekcím, které si pak vypracovávají své vlastní pracovní plány, schvalované na plenárních schůzích členů pobočky za přítomnosti pozvaných členů ústředního výboru. Aspoň jednou za rok svolává ústřední vedení Společnosti plenární zasedání, kterého se účastní předsedové a tajemníci poboček a sekcí.

Podle stanov má Společnost přispívat k rychlému rozvoji vědeckovýzkumné činnosti v oblasti fyzikálních věd a k uplatnění výsledků vědy v praxi, k důkladnějšímu osvojení těchto věd na všech stupních škol a k přípravě kvalifikovaných pracovníků. Společnost má také popularizovat vědecké poznatky a přispívat tak k rychlému rozvoji materiálně technické základny komunismu.

Z takto stanovených cílů vyplývají základní úkoly společnosti:

1. Společnost má pomáhat svým členům při zvyšování jejich vědecké a odborné kvalifikace a v jejich výrobní činnosti.

2. Ve spolupráci s ministerstvem lidové osvěty a s Výborem pro vědu, technický pokrok a vysokoškolské vzdělání má Společnost přispívat ke zdokonalování vyučování fyzice na školách všech typů.

3. Společnost má propagovat výsledky dosažené ve fyzikálních vědách v Bulharsku i v zahraničí, má popularizovat poznatky z fyziky mezi žactvem, mládeží i pracujícími. Přitom těsně spolupracuje s celostátní Společností pro šíření vědeckých poznatků.

Pomoc Společnosti vědeckovýzkumné práci v oblasti fyziky

Podíl Společnosti na plánování a rozvoji fyzikálních věd nabývá stále většího významu. Společnost je kolektivním členem Svazu vědeckých pracovníků, od něhož dostává určité subvence. Společnost pomáhá mladým pracovníkům při jejich vědecké přípravě tím, že jim zajišťuje krátkodobé studijní cesty do socialistických států, s jejichž obdobnými vědeckými společnostmi má smluvní styky (ČSSR, PLR, NDR, MLR). Mladí odborní fyzikové se takto účastní vědeckých konferencí a seznamují se s vědeckovýzkumnou prací svého studijního oboru. Styky se sesterskými vědeckými společnostmi v socialistických státech přispívají ke koordinaci práce v některých směrech, např. při zařizování nových laboratoří, při zavádění nových učebních pomůcek a při natáčení učebních filmů.

Vedení Společnosti považuje pořádání vědeckých konferencí za velmi významné pro rozvoj vědeckého bádání. V součinnosti s bulharskou komsomolskou organizací se konají vždy po dvou letech národní konference mladých fyziků (do věku 32 let), které jsou pro začínající vědecké pracovníky vítanou tribunou. Společnost spolupracuje aktivně při organizaci a konání národních konferencí fyzikálních věd, kterých se účastní stále větší počet vědeckých pracovníků z Bulharska i ze zahraničí. Tyto konference se pořádají vždy po třech letech. Na konferencích obou řad je vždy zastoupena didaktika fyziky samostatnou sekcí, o kterou projevují veliký zájem učitelé fyziky. Společnost se účastní téměř

všech vědeckých konferencí z jednotlivých oborů fyziky.

Společnost zve význačné vědecké pracovníky ze zahraničí, hlavně z SSSR, na přednášky o nových směrech práce v různých oborech fyziky. Tím se navazují bezprostřední styky s bulharskými odborníky v téže disciplíně.

Zvláště aktuální je otázka rychlého uplatnění výsledků fyzikálních věd ve výrobě. Z toho důvodu uspořádala Společnost v říjnu 1974 v Kazanlaku první národní konferenci na téma „Fyzika — výroba“. Odborní fyzikové, kteří pracují ve výrobě, a vědečtí pracovníci se zabývali aplikovanou fyzikou, přednášeli o svých zkušenostech a úspěších. Na konferenci byli pozváni i význační odborníci ze zahraničí, kteří pracují v různých odvětvích průmyslu, v dopravě a energetice.

Společnost nabídla bulharským závodům svou pomoc při vyhledávání odborníků — fyziků, kteří by jim pomáhali při řešení jejich praktických úkolů.

Pomoc Společnosti při zdokonalování vyučování fyzice

Na tomto úkolu spolupracuje Společnost obvykle s ministerstvem lidové osvěty, s Výborem pro vědu, technický pokrok a vysokoškolské vzdělání a s krajskými referáty lidové osvěty. Hlavní pozornost byla nejprve věnována přípravě učitelů fyziky na univerzitách a výuce fyziky na vysokých školách technických. K tomu účelu byla v r. 1973 uspořádána první národní konference k otázkám vyučování fyzice. Z této konference vzešla řada návrhů pro zlepšení přípravy učitelů fyziky; byla vypracována také řada návrhů k vytváření příznivějších podmínek pro vyučování fyzice na vysokých školách technických a ke zlepšení přípravy budoucích inženýrů k zvládnutí úkolů moderní techniky.

Společnost věnuje zvláštní pozornost vyučování fyzice na všech typech střední školy. Byly analyzovány a posouzeny současné učební osnovy a učebnice fyziky. Na zmíněné již konferenci byly posouzeny základní zásady pro vypracování nových učebních osnov fyziky pro budoucí desetiletou střední školu. Vypracované učební osnovy byly předloženy k posouzení vědeckým pracovníkům z oboru fyziky v Sofii. Vedení Společnosti pak předložilo ministerstvu

lidové osvěty cenné návrhy ke zlepšení učebních osnov fyziky.

Poněvadž zlepšování vyučování fyzice nezáleží jen na kvalitě učebních osnov a učebnic, věnuje Společnost velikou pozornost také uplatňování moderních zásad didaktiky fyziky ve vyučovací praxi. Proto doporučuje pobočkám a sekcím, aby věnovaly v jednotlivých místech soustavnou péči tomuto problému. Ve škol. roce 1973/74 se věnovalo mnoho úsilí samostatné práci žáků ve vyučování fyzice a nepovinném cvičení z fyziky. Pobočky a sekce organizovaly vzorné hodiny fyziky s využitím samostatné práce žáků; hodiny byly analyzovány hospitujícími učiteli. V r. 1974 byla ve spolupráci s ministerstvem lidové osvěty pořádána druhá národní konference o otázkách vyučování fyzice, věnovaná výhradně samostatné práci žáků. Na ní mohli učitelé zveřejnit své zkušenosti. Sborník z referátů přednesených na této konferenci je velmi cennou pomůckou pro učitele.

V budoucnu uspořádá Společnost každý rok národní konferenci o otázkách vyučování fyzice. Téma konference bude oznámeno vždy již v závěru předcházející konference, tak aby všichni učitelé mohli na tématu pracovat. Příští konference v r. 1975 se bude zabývat obsahem a rozsahem základních fyzikálních pojmů ve vyučování na střední škole. Tento problém má prvořadý význam v souvislosti s novými učebními osnovami fyziky pro desítiletou střední školu v Bulharsku.

Ve spolupráci s ministerstvem lidové osvěty se Společnost podílí na vypracování programů pro zájmovou činnost z fyziky v pionýrských a středoškolských prázdninových táborech. Ukazuje se, že v letních táborech jsou výborné podmínky pro praktická cvičení z fyziky v jedné až ve dvou hodinách denně ve volné přírodě s minimálními pracovními prostředky.

Ministerstvo lidové osvěty si vyžádalo spolupráci Společnosti i při sestavování edičních plánů zájmové literatury pro žáky a při volbě vhodných autorů. Na návrh Společnosti bude vydávána např. *Chrestomatie* z fyziky pro žáky škol druhého stupně.

Popularizační činnost Společnosti

Při ústředním vedení Společnosti je lektorská skupina, která připravuje seznam přednášek a besed, jejichž autoři jsou vysoce kvalifikováni

v oboru fyziky. Jde o prednášky a besedy diferecované pro fyziky, pro žáky i pro ostatní občany. Seznamy se každý rok obnovují a doplňují. Zasilají se pobočkám, které si k vybraným tématům vyžádají od ústředního vedení Společnosti lektory ke stanoveným termínům. Některé pobočky požadují i cykly přednášek z fyziky.

Některé průmyslové závody požadují od Společnosti lektory, kteří by seznámili pracující s otázkami fyziky v jejich oboru výroby. Nejlepší přednášky svých lektorů vydá Společnost tiskem.

Ústřední vedení Společnosti má v plánu vydávat a bezplatně rozšiřovat mezi svými členy i mezi studenty a žáky pracujícími v zájmových kroužcích fyziky kalendářiky fyziky. Mají obsahovat stručné zprávy o významných astronomických jevech během roku a o životních jubileích významných fyziků a astronomů.

Od r. 1975 se plánuje vydávání bulletinu Společnosti, který má obsahovat oddíl populárně vědecký, oddíl metodický (pomoc vyučujícím fyzice na středních a na vysokých školách), oddíl pro fyziku a výrobu a úlohy z fyziky.

Na návrh Společnosti a za její účinné spolupráce bude připraveno i několik televizních vysílání se zajímavými náměty z aplikované fyziky. Jejich cílem bude ukázat, jak veliký význam má fyzika pro soudobou výrobu.

S. Nicolova,
sekretářka ústředního výboru
Společnosti fyziků v Bulharsku

LETNÁ ŠKOLA „DIFFORD — 74“

Stalo sa už dobrým zvykom trocha vyplniť dlhú medzeru medzi konferenciami „Equadiff“ usporiadávaním letných škôl z obyčajných diferenciálnych rovníc zhruba v jej prostriedku. Takýmto akciami boli letná škola v r. 1965 v Jeseníkoch a letná škola v r. 1970 v Krpáčovej, na ktorú navázovala letná škola „DIFFORD — 74“, ktorá sa konala od 23. do 28. 9. 1974 v Starej Lesnej vo Vysokých Tatrách a ktorú usporiadal Matematický ústav SAV v spolupráci s ďalšími štyrmi inštitúciami na Slovensku i v českých zemiach.

Koncepcia týchto letných škôl sa už ustálila: ťažiskom programu sú prednášky, resp. série prednášok popredných pozvaných odborníkov zo

zahraničia. Hlavnou myšlienkou je tu umožniť intenzívny kontakt s týmito odborníkmi širokému fóru pracovníkov z ČSSR v oblasti obyčajných diferenciálnych rovníc, o ktorého existencii iste nemožno pochybovať.

Toho roku prišlo do Starej Lesnej 62 účastníkov z ČSSR, traja z Maďarska a po jednom z Poľska, Rumunska a ZAR. Z pozvaných prednášateľov zo zahraničia prišli ôsmi: štyria zo ZSSR, po jednom z Poľska, Talianska, NSR a Belgicka. Patrí im naša vďaka za to, že pripravili skutočne veľmi hodnotné prednášky a najmä za to, že neodmietli našu prosbu, aby k nim vypracovali písomné texty. Ďalšia naša vďaka patrí pracovníkom Prírodovedeckej fakulty UJEP a ich tlačového strediska, ktorí ich vydanie na úrovni umožnili.

Na letnej škole odzneli tieto prednášky:

V. A. BLAGODATSKICH (ZSSR): *Niektoré vety o diferenciálnych inklúziách — prehľad* (3 hodiny)

A. CELLINA (Taliansko): *Obyčajné diferenciálne rovnice v Banachových priestoroch* (2 1/2 hodiny).

I. T. KIGURADZE (ZSSR): *K teórii nelineárnych dvojbodových okrajových úloh* (3 hodiny)

H. W. KNOBLOCH (NSR): *Linearizácie a integrálne variety pre obyčajné diferenciálne rovnice* (2 1/2 hod.) *Pontrjaginov princíp maxima pre problémy s ohraničeniami na stavové premenné* (1 hod.)

J. MAWHIN (Belgicko): *Nelineárna funkcionálna analýza a periodické riešenia obyčajných dif. rovníc* (3 hod.)

A. D. MYŠKIS (ZSSR): *Rovnice kapilárnej rovnováhy a neberNSTEINOVSKÉ okrajové úlohy* (2 hodiny), *Systémy s prepínaním* (1 hod.)

C. OLECH (Poľsko): *Existencia riešení nekonvexných orientorových polí* (1 hodina), *Existencia optimálnych riadení* (1 hodina)

JU. A. RJABOV (ZSSR): *Rovnice s malým parametrom pri najvyššej derivácii* (1 hod.), *Numericky analytické periodické riešenia* (1 hod.), *Nelineárne rovnice s malým oneskorením* (1 hod.)

Účastníci našli v školskom a rehabilitačnom stredisku Východoslovenských energetických závodov veľmi príhodné prostredie s peknou prednáškovou miestnosťou. Aj počasie škole prišlo: prvých 5 dní nám pripomínalo, že z hľadiska kalendára neprichodí školu nazývať letnou, čím

znižovalo pokušenie chodiť za školu; zato posledný deň to vynahradil a môže slúžiť ako výchovné memento pre tých, ktorým vždy pôsobí ťažkosť vydržať do konca.

Je zaujímavé, že hoci prednášateľom bola daná voľnosť vo výbere témy a výber prednášateľov tiež nebol systematický (u prednášateľov zo zahraničia by sotva bolo možné také niečo žiadať), napokon sa medzi prednáškami objavilo dosť vzájomných súvislostí. Ak to bola náhoda, mali sme šťastie; ak v tom však bolo kus zákonitosti, tým lepšie pre matematiku.

Účastníci sa zhodli na tom, že bude i v budúcnosti užitočné v tradícii týchto letných škôl pokračovať.

Pavol Brunovský

nové knihy

Zemplénová, J.: Dejiny fyziky na Slovensku do polovice 19. storočia. Bratislava, Veda 1974. 447 s.

VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied v Bratislave, vydalo publikáciu *Dejiny fyziky na Slovensku do polovice 19. storočia*. Jej autorkou je známa profesorka experimentálnej fyziky na Vysokej škole technickej v Budapešti, prof. RNDr. JOLANA ZEMPLÉNOVÁ, DrSc.

Autorka rozdelila rozsiahlu historickú publikáciu na 12 kapitol. Úvodom načrtáva prehľad svetového vývoja fyziky od staroveku až do polovice 19. storočia. Potom sa postupne zameriava na vývoj fyziky na Slovensku, a to od začiatku 17. storočia do polovice 19. storočia.

Študuje kultúrne pomery na Slovensku od stredoveku do konca 17. storočia (tiež prednášky Petra Pázmánya z fyziky), pokrok (Dávid Fröhlich) a reakciu (Martin Szentiványi) v slovenskej reálnej literatúre, ako i vplyv zahraničných cirkevných ideológií na koncepciu fyziky. Nezabúda ani na dizertácie z fyziky, astronómie a meteorológie študentov zo Slovenska a súborné diela z philosophia naturalis v slovenskej odbornej literatúre zo 17. storočia. Popisuje fyziku v 18. storočí a v prvej polovici 19. storočia na univerzitách a ostatných vyšších školách na Slovensku spolu s učebnicami fyziky (Matúš Pankl, Adam Tomcsányi, Gabriel Kováč - Martiny, Albert Fuchs, Štefan Anián Jedlik, Maurus Schirckhuber). Uvádza technické predmety a niekoľkých predstaviteľov technických vied (Wolfgang Kempelen, Jozef a Oto Petzval, Ján Andrej Segner, Ján Matej Matsko, Jozef Chudý) a tiež krátky prehľad vývoja astronómie (Maximilián Hell) na Slovensku. Poslednú kapitolu venuje ostatným špeciálnym odvetviam fyziky (optika, termika a meteorológia, električna) v odbornej literatúre na Slovensku. Práca je doplnená ruským a nemeckým súhrnom a meným registrom.

Uvedené dielo čerpá z pôvodných, doteraz nespracovaných archívnych a dokumentárnych materiálov, na ktoré sa autorka v texte často odvoláva. Dielo je napísané prístupným a zaujímavým štýlom a je bohaté ilustrované.

Práca J. Zemplénovej je významnou monografiou k dejinám prírodných vied na Slovensku. Je určená nielen fyzikom a prírodovedcom, ktorí sa zaujímajú o dejiny svojich disciplín, ale vzhľadom na široký kultúrohistorický záber prináša mnoho cenných údajov aj pre historikov a najmä pre dejiny pedagogiky na Slovensku. Je to dielo, ktoré svojim duchom i obsahom potvrdzuje princípy proletárskeho internacionizmu vo vede.

Pavol Ferko

Jaromír BROŽ a kolektiv: Základy fyzikálních měření II. část A a B. Praha: SNP 1974. 756 str., tabulky, grafy, obrázky, fotografie. Cena obou svazků 71,- Kčs.

Sedm let po vydání prvního dílu vysokoškolské učebnice *Základy fyzikálních měření* (1967) autorského kolektivu pracovníků matematicko-